

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна державна адміністрація
Чернівецька обласна рада
Генеральне консульство Республіки Польща у Вінниці
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України
Державний історико-архітектурний заповідник
«Хотинська фортеця»

**ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Чернівці – 2021

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії,
політології та міжнародних відносин Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 2 від 29.09.2021 р.).

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. В.М. Ботушанський, проф. М.К. Чучко, проф.
Ю.І. Макар, доц. Г.М. Скорейко, доц. Г.М. Яценюк, доц. С.В. Герегова,
доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), асист. О.В. Руснак.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ХІІІ Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни. Тези доповідей, Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 184 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології. Особливу увагу приділено 400-річчю Хотинської битви. Для науковців, студентів та широкого загалу читачів.

УДК: 94(477) (063)

ЗМІСТ

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Чучко Михайло Хотинська війна 1621 року і придунайські князівства: воєнний та дипломатичний аспекти участі Молдавії і Валахії у польсько-османському конфлікті	9
Сандуляк Віктор Польсько-литовське військо як складова армії Речі Посполитої під час Хотинської кампанії 1621 року	11
Філінюк Анатолій Місце українського народу в Хотинській війні 1621 р. та її вплив на міжнародні відносини у висвітленні М.Алекберлі.....	13
Ільків Микола Театр бойових дій Хотинської війни 1621 р. в Пруто-Дністровському межиріччі.....	14
Брехуненко Віктор Хотин 1621 і посередництво Війська Запорозького у військовій співпраці між Варшавою та донськими козаками.....	16
Korytko Andrzej Pamięć o bitwie chocimskiej w 1621 r. i jej długi trwanie w polskiej tradycji historycznej.....	18
Киркене Генуте (Не)забытый легендарный полководец – Ян Кароль Ходкевич: взгляд из Литвы.....	19

***

Балух Олексій Буковина та польсько-турецька війна 1620–1621 рр.	21
Кулаковський Петро Запізніла мобілізація: посполите рушення волинського воєводства 1621 року.....	23
Сокирко Олексій Козацький прийом Хотинської битви 1621 р. у XVIII ст.....	24
Сас Петро Про чисельність запорозьких сил у Хотинській битві	25
Коржик Віталій Погодні умови Хотинської битви 1621 р.	30
Пагор Валентин Хотинська битва (1621) та битва під Кам'янцем (1633 р.): пошук аналогій в тактиці наступу та обороні.....	32
Goszczyński Artur (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska) Głód i niedostatki w armii Rzeczypospolitej podczas kampanii chocimskiej z 1621 r.....	33
Позняков Денис Чисельність яничарського оджаку у Хотинській кампанії 1621 року	33
Федорук Андрій Османська елєфантерія в боях під Хотином 1621 р.	35
Ротар Оксана Крилаті гусари в боях під Хотином (1621 р.). Мовою історичних джерел та музейних експонатів.....	37

Ковалець Тарас Османська імперія у кампанії проти Речі Посполитої 1621 р. (на підставі маловідомих звітів розвідки Республіки).....	39
Іваночко Альона Німецькі найманці під час Хотинської війни 1621 року згідно з «Записками німецького офіцера» та інших джерел.....	40
Яценюк Фадей Переговори та укладення перемир'я 1621 р. у Хотині.....	42
Скорейко Ганна Хотинська фортеця у міжнародних договорах кінця XVI – початку XVII ст.	44
Іжук Софія Хотинська битва в оцінках історика Тараса Чухліба.....	46
Степанков Валерій, Степанков Віталій Міфи польської історіографії про хотинську битву 1621 р. та її історичне значення.....	48
Христан Назарій Простір уявлень про Хотинську битву в «легації» Самуеля Твардовського.....	49
Коляда Ігор, Бушура Владислав Формування уявлень про Хотинську битву (1621 р.) засобами мистецтва.....	51
Коляда Ігор, Цейгер Ігор Хотин у долі Собеських.....	53
Мельничук Богдан Художнє слово про Хотинську війну 1621 р. українській і зарубіжних літературах.....	54
Стороженко Жанна Адвентивні види рослин азійського походження в межах ДІАЗ «Хотинська фортеця».....	56
Hundert Zbigniew Bitwa pod Chocimiem 10-11 listopada 1673 roku w historiografii.....	58
Федорак Василь Хотинська війна (битва) 1621 року та формування української національної пам'яті засобами шкільної історичної освіти.....	58
Коротун Ірина, Баланюк Юліана Архітектурно-планувальні особливості споруд та укріплень Хотинської фортеці.....	60

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Монети Молдавського князівства з Чорнівського городища	62
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	63
Богачик Тамара Розвиток шкільництва у Хотинському повіті у першій половині XIX ст.	65
Чебанік Віталій Земське самоврядування Хотинщини наприкінці XIX ст. – початку XX ст.	67

Ботушанський Василь Модернізаційні процеси в Чернівцях (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.	69
Валявська Катерина Бали' як фактор національної емансипації на Буковині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	70
Добржанський Олександр, Цьмух Петро Родинне дерево Степана Смаль-Стоцького.....	72
Коляда Ігор Лесь Мартович і Буковина: деякі сторінки біографії.....	74
Руснак Олександр Впровадження григоріанського календаря на Буковині: реформа єпископа Григорія Хомишина 1916 р.....	75
Ільницький Василь, Глібішук Микола Аграрне питання на Буковині у 1920-х рр. на шпальтах газети «Хліборобська правда».....	77
Піддубний Ігор Газета «Bucovina» як джерело інформації про протистояння в політичному житті Буковини груп прихильників Іона Ністора та Янку Флондора.....	79
Кучеренко Світлана Юрій Липа і Чернівці.....	81
Бестанчук Яна Чернівецький університет у перший рік радянської влади (червень 1940-червень –1941).....	83
Сандуляк Іван Заснування та діяльність історико-медичного музею в Чернівцях.....	84
Саранчук Іван Свідчення детаашаментника з Хотинщини.....	86
Холодницький Василь Виживання населення Чернівецької області в умовах повоєнного голоду.....	87
Петрова Наталія Фольклор Буковини в звітах-записах студентів Одеського державного університету.....	90
Макар Юрій З історії Буковинських історико-краєзнавчих конференцій.....	92
Гуйванюк Наталія Формування навичок усного зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями на основі історико-краєзнавчого (буковинознавчого) матеріалу.....	94
Струтинський Владислав Діяльність культурно-просвітницьких організацій національних громад Буковини у контексті децентралізаційних процесів: деякі проблеми та можливі перспективи.....	96

КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

Заводовський Анатолій (Кам'янець-Подільський) Українська національна та донціональні ідеології на українських землях: порівняльний аналіз.....	99
---	----

Гольд Ольга Історичні аспекти походження поліконфесійності в Україні: соціально-філософський розгляд	101
Королько Андрій Соціальний виступ жителів м. Снятин 1646 р.	103
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVI-XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею.....	105
Олійник Сергій Освітня політика російської влади в Східній Галичині у 1810 – 1815 рр. (на прикладі «Тернопільського краю»).....	107
Герегова Світлана, Кожолянюк Олена Роль кобзарства у розвитку духовної культури України.....	108
Громакова Наталя Польський громадсько-політичний рух першої половини XIX ст.: регіональна специфіка.....	110
Доценко Віктор Польсько-єврейські відносини на правобережній Україні на початку XIX ст.	112
Бойда Андрій Громадсько-політична діяльність Василя Порайка (1888–1937 рр.) в австро-угорський період.....	113
Волощенко Вікторія Організаційна діяльність Агатангела Кримського з випуску українських популярних видань у Москві	116
Ковбаса Василь Греко-католицьке питання в контексті релігійної політики російської окупаційної влади в Галичині та Буковині (1914-1917 рр.).....	117
Мончак Олександр Сприйняття кайзерівської армії восени 1918 року киянами: внутрішні «німецькі» чинники	119
Хома Вікторія Взаємодія населення прифронтових і окупованих територій з російськими військовими в роки Першої світової війни.....	121
Шолк Олександр Російські офіцери на службі в Українській галицькій армії (1918-1920).....	123
Карнатовський Андрій Структура та порядок керування подільським краєм під час перебування польських військ у 1919 – 1920 рр.....	124
Доброчинська Валентина (Рівне) Трансформація освітньої системи в Ровенській області (1939–1941 рр.).....	126
Бабіч Олександр Діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрацій в Одесі (1941 – 1944 рр.)	129
Рибін Павло (Луцьк) Антирелігійна кампанія Хрущова кін. 50-х рр. – поч. 60-х рр. на західноукраїнських землях	130
Прищепя Олена Культурний простір провінційного міста підросійської України: перспективи дослідження.....	132
Гуменюк Оксана (Рівне) Житлове питання та радянська сімейна повсякденність.....	134

Мельничук Галина (<i>Косів</i>) Етнофестивалі як засіб відтворення гуцульської автентичності.....	135
Kizlova Antonina Electricity as the Agent Of Social Interactions Between the Inhabitants of Kyiv Dormition Caves Lavra (1911 – early 1920s).....	137

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Курушак Лариса Музейні листівки як джерело візуальної інформації про козацтво.....	139
Яценюк Галина Подорож гетьмана-емігранта Пилипа Орлика Хотинщиною 1722 р. (на основі «діаріушу подорожнього»).....	140
Кравченко Дмитро Зарубіжні архіви як джерело дослідження переміщених осіб з України у повосенний період	142
Черленяк (Керечанин) Іванна Сімейна обрядовість Закарпаття як об'єкт етнологічного дослідження: джерельна база та розробка теми в науковій літературі.....	143
Кліщинський Павло Західноукраїнська преса про першу та другу окупацію Буковини російськими військами в період Першої світової війни.....	145
Рубанець Микола Газета «Радянська Буковина», як джерело вивчення Голодомору 1946-1947 рр. у Чернівецькій області.....	147
Дяченко Вікторія Олександр Цинкаловський та його історичні студії Лемківщини.....	150
Гуйванюк Микола До питання про уточнення дати народження Марка Черемшини.....	151
Семенюк Микола Герб Садгори.....	153
Коляда Ігор, Куцик Руслан Роль особистого щастя і родинного затишку у житті та боротьбі Євгена Коновальця.....	154
Коляда Ігор, Санкович Марія Методика формування уявлень у здобувачів освіти про П.Конашевича-Сагайдачного на уроках історії України у 8 кл.....	156
Коляда Ігор, Шубер Олексій Методика формування уявлень про події воєнної історії у здобувачів освіти: на уроках історії України у 8 кл.....	158
Лаврут Ольга Козацька історія на світанку: сторінками підручників тимчасово непідконтрольних територій українській владі.....	159
Глібіщук Микола, Пінцак Вадим Чи існувала культурна пам'ять про Першу світову війну в Радянському Союзі у міжвоєнну добу?.....	161

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Культурно-освітнє життя полонених українців у роки Першої світової війни у таборі Фрайштадт (Австро-Угорщина).....	163
Калішук Оксана Волинська трагедія і кресовий дискурс.....	164
Зубко Ольга Празьке повсякдення професора Василя Сімовича (1923 – 1933).....	167
Мазур Петро «Mejsce odosoblenia» в місті Береза у доли українців.....	169
Макар Віталій Українська діаспора як чинник підтримки незалежності та територіальної цілісності України (на прикладі Канади).....	171
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини на українсько-польському порубіжжі як важливий спектр сучасних українсько-польських міждержавних відносин.....	172
Стрільчук Людмила Українське питання у поглядах польської еміграційної опозиції та на шпальтах паризької «Культури».....	174
Тичина Іван Українське питання у Другій Речі Посполитій (20– 30-ті роки ХХ століття).....	176
Філіпович Мирослава Україна: від снемів до самітів.....	177
Możgin Wiktor Kulturowy aspekt rosyjskiej neoimperialnej polityki z perspektywy państwa ukraińskiego – kultura jednak ma znaczenie.....	179
Карпо Василь «Люблінський трикутник» – елемент безпекової стратегії України.....	180
Kravchenko Nataliia The Activities of the United Nations: Problems Reforming.....	182

Ігор Піддубний (Чернівці)

**ГАЗЕТА «BUCOVINA» ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО
ПРОТИСТОЯННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ БУКОВИНИ
ГРУП ПРИХИЛЬНИКІВ ІОНА НІСТОРА ТА ЯНКУ
ФЛОНДОРА**

Включення Буковини до складу королівства Румунії призвело до створення тимчасових, до уніфікації, органів управління краю. Питання управління та виконання постанов уряду вирішувалися у 1919–1920 рр. через міністрів-делегатів Буковини Я. Флондора та І. Ністора. Конфлікт між двома посадовцями намітився досить швидко. На думку Д. Гренчука, він взагалі виник ще у листопаді 1918 р., коли І. Ністор та його група були кооптовані до складу Румунської Національної Ради. Власне прихильники І. Ністора групувалися навколо газети «Glasul Bucovinei» і у вересні 1919 р. створили Демократичну партію об'єднання. Симпатика Я. Флондора входили до складу «Товариства за румунську культуру та літературу на Буковині» і з березня 1919 р. мали власним органом газету «Bucovina».

Перший виступ «гласістів» проти Я. Флондора мав місце 3 січня 1919 р., де його дії критикували. У березні 1919 р. І. Ністор звинуватив Я. Флондора в автономізмі стосовно управління Буковиною та в радикалізмі стосовно організації аграрної реформи. З боку А. Поповіча та Г. Ротіке зазнавав критики після надання дозволу німцям краю навчатися рідною мовою та відмови приймати на посади чиновників з Рєгату.

У відповідь Я. Флондор у газеті «Bucovina» 18 березня 1919 р. виклав свою позицію, зазначивши, зокрема, недопустимість прискорення румунізації Буковини, давши критику діям міністра А. Константінеску та І. Ністора. 19 березня в газеті опублікували «Програму буковинських румунів». Це був виклад ідей Я. Флондора щодо децентралізації адміністрації, проведення юридичної реформи, підтримання православної церкви й аграрної освіти, запровадження автономної освітньої системи для національних меншин на початковій і середній ланці, запровадження державної монополії держави на алкоголь та використання природних копалин, підтримання розвитку залізничного транспорту на Буковині та влиття його в загальнодержавну транспортну систему, проведення регулювання річок, впровадження гідроенергетичної системи та ін.

Проте демісія 2 квітня (ст. ст.) Я. Флондора змінила ситуацію і здійснення управління й виконання нагальних завдань проводилися вже за розпорядженнями центрального уряду. Сам Я. Флондор, на

певний час опинився в центрі подій, і вже 30 квітня в газеті звинуватив І. Ністора в корупційних діях з розділенням борошна між селянами повіту Кимпулунг. Вже у травні 1919 р. робилися спроби примирити два табори та усунути незгоди в політичному середовищі румунів краю. Проте Я. Флондор відмовився від пропозиції генерала Н. Петали, пояснивши відмову складністю конфлікту.

У травні – червні 1919 р., коли в Парижі обговорювалися питання щодо Буковини, в газеті «Bucovina» мала місце критика дій І.І.К. Бретіану на Паризькій мирній конференції. Мали місце звернення до чинного міністра-делегата з проханням заспокоїти населення краю, тоді, коли обговорювалася доля північно-західної частини Буковини.

Поглиблення протистояння двох діячів з наближенням парламентських виборів газета продемонструвала і в інформації про проведення 2 червня 1919 р. засідання представників національних громад краю. Брала участь також і представники буковинської соціал-демократії. У власному виступі Я. Флондор зазначив, що приєднання до Румунії забезпечили Буковині мир та заявив про свою відставку й неприйняття того способу, яким управляють Буковиною. У виступах учасників містилося як схвалення, так і критика дій політика. Як відзначав представник протилежного табору А. Мораріу, на зібранні велася мова про власну автономію Буковини, про помилковість введення румунських військ на Покуття, що сприймалося як намагання спровокувати безлади на Буковині. Я. Флондору закидалася спроба за допомогою представників інших національностей добитися визнання його позиції урядом. З боку проурядових сил, мала місце критика генерала Н. Петали за допущення можливості спровокувати конфлікт, що було проти інтересів ромінізму на Буковині. У відповідь на статтю А. Мораріу в газеті «Bucovina» його дані охарактеризували як неточність, незнання, інсинуацію.

Особливо активною критика дій «гласістів» в газеті стала безпосередньо перед виборами, коли критики зазнали дії у сфері створення Демократичної партії об'єднання. Також критикувалася передвиборча діяльність на Буковині та в Бессарабії націонал-лібералів. Проте гостра критика дій І. Ністора в газеті не даватиме підстав самому Я. Флондору та його оточенню з числа членів Румунської національної партії не зазнавати критики самим з боку потенційних ситуативних союзників. Так, в середовищі соціал-демократів вважали несерйозною позицію партії Я. Флондора щодо

виборів та її вимог про скасування лише цензури і надзвичайного стану в краї.

Так, у випуску газети від 30 вересня вибори було названо формальністю, а відмова від участі у виборах проявлялася тиском на виборців. Обраний в умовах цензури й стану облоги парламент не вважали представництвом народу. Критикували партію І. Ністора за ранній початок агітації до виборів, протиставляючи І. Ністору Я. Флондора.

Загалом дії видавців стали проявом протистояння І. Ністора та Я. Флондора у справі організації Буковини у повоєнний час в складі королівства Румунії. При цьому газета залишалася на боці ідеї розвитку Великої Румунії, частиною якої подавали і Буковину та реагували на всі важливі події в країні, інформуючи про це власних читачів.

Світлана Кучеренко (Одеса)

ЮРІЙ ЛИПА І ЧЕРНІВЦІ

Тези є доповненням до ґрунтовної розвідки доктора філологічних наук Богдана Мельничука «Юрій Липа і Буковина», опублікованої до 100-річчя лікаря-письменника-мислителя у збірнику наукових праць «Юрій Липа: голос доби і приклад чину» (Львів, ЛНУ, 2001). Дослідник з'ясував, що Ю. Липа можливо ніколи не бував у буковинському краї та у своїй творчості звертався до цієї землі нечасто, «але слід у її громадсько-політичному й літературному житті зробив яскравий, як, зрештою, і в бутті всього українства». Літературознавець виявив у чернівецькій пресі 1934–1935 рр. твори Ю. Липи і відгуки на них, серед яких вступ до історичного роману «Козаки в Московії» під назвою «Слово до читача. Пан Латка-Старушич у Києві», відсутній в книжковому виданні («Самостійна думка», Чернівці, 1934).

Додамо подробиці цієї публікації зі спогадів М. Мухина «Яснозбройний Юрій» (1953). Влітку 1934 р. редактор «Самостійної Думки» С. Никорович звернувся за матеріалом, придатним до друку в часописі. У М. Мухина, який готував до видання «Козаки в Московії», залишився скорочений на вимогу видавця вступ до роману. Машинопис без вагань було надіслано, і невдовзі його надрукували з ініціалами автора. Ю. Липа, на диво, висловив незадоволення публікацією, здійсненою без його дозволу. На думку М. Мухина, Ю. Липа як мешканець Варшави не хотів мати ускладнення з польською владою через співпрацю з націоналістичною «Самостійною думкою». Але невдовзі їхнє

ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Папір офсетний. Формат 60х84/16.
Ум. друк. арк. 10,7. Зам. № 73. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.